

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

چالش‌های پیش روی بانکداری اسلامی

دکتر منور اقبال
دکتر اوصاف احمد
دکتر طریق الله خان

مترجمان:
حسین میسمی
مسلم بمانپور

دانشگاه امام صادق(ع) بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه: اقبال، منور، ۱۹۵۰ - م.
 عنوان و پدیدآور: چالش‌های پیش روی بانکداری اسلامی / منور اقبال، اوصاف احمد، طریق الله خان؛ مترجمان حسین میسمی، مسلم بمانپور.
 مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق(ع)، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۷.
 مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
 شابک: ۱۵۰۰۰ ریال: ۹۷۸۹۶۴۷۷۴۶۵۷
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت: عنوان اصلی: "challenges facing Islamic banking", 1998.
 موضوع: بانک و بانکداری - کشورهای اسلامی.
 موضوع: بانک و بانکداری (اسلام).
 شناسه افزوده: احمد اوصاف.
 شناسه افزوده: Ausaf, Ahmad
 شناسه افزوده: طارق الله خان، ۱۹۵۴ - م.
 شناسه افزوده: Khan, Tariqullah
 شناسه افزوده: میسمی، حسین، ۱۳۶۵ -
 شناسه افزوده: بمانپور، مسلم، ۱۳۶۵ -
 شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق(ع).
 رده بندی کنگره: ۱۳۸۶ ۱۷۸۲ / الف ۳۳۶۸ IIG
 رده بندی دیویی: ۳۳۲/۱۰۹۱۷۴۹۲۷
 شماره کتابخانه ملی: ۱۱۸۲۳۳۸

چالش‌های پیش روی بانکداری اسلامی

ترجمه: حسین میسمی - مسلم بمانپور

انتشارات دانشگاه امام صادق(ع)

و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

چاپ اول - ۱۳۸۷

۱۰۰۰ نسخه / ۱۵,۰۰۰ ریال

شابک ۹۷۸۹۶۴۷۷۴۶۵۷

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

تهران - بزرگراه شهید چمران - پل مدیریت - صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵

تلفن ۸۸۳۷۰۱۴۲ دورنگار: ۸۸۰۹۴۹۱۵

فهرست مطالب

۹.....	سخن ناشر.....
۱۱.....	مقدمه‌ی دکتر عیوضلو.....
۱۵.....	مقدمه‌ی مترجم.....
۱۷.....	پیش‌گفتار.....

بخش اوّل

۱۹.....	قلمرو و روش شناسی .....
---------	-------------------------

بخش دوّم

۲۳.....	بررسی وضع موجود در مالیه اسلامی.....
۲۴.....	۱-۲- الگوهای عقلایی و نظری در بانکداری اسلامی.....
۳۲.....	۲-۲- ویژگی‌های اختصاصی بانکداری اسلامی .....
۳۵.....	۳-۲- بانکداری اسلامی در عمل.....
۳۸.....	۴-۲- وضعیت فعلی بانکداری و مالیه‌ی اسلامی.....

بخش سوم

- چالش‌های پیش روی بانکداری اسلامی: ابعاد سازمانی (نهادی)..... ۶۱
- ۱-۳- چهار چوب سازمانی مطلوب..... ۶۱
- ۲-۳- چهار چوب قانونی مناسب و سیاست‌های حمایتی..... ۶۲
- ۳-۳- چهار چوب نظارتی..... ۶۳
- ۴-۳- استانداردهای حسابداری..... ۶۷
- ۵-۳- فقدان مؤسسات با ساختار شرکت سهامی..... ۷۰
- ۶-۳- تأسیس بازارهای مالی سازمان یافته‌ی ثانویه..... ۷۴
- ۷-۳- نیاز به بکارگیری وجوه در کوتاه مدت ۷۴

بخش چهارم

- چالش‌های پیش روی بانکداری اسلامی: ابعاد عملیاتی..... ۷۷
- ۱-۴- مهندسی مالی..... ۷۷
- ۲-۴- برخی دیگر از موضوعات شریعت..... ۸۰
- ۳-۴- تعلیم، تربیت، تحقیق و توسعه..... ۸۳
- ۴-۴- فقدان تامین مالی به صورت مشارکت در سود..... ۸۵
- ۵-۴- بسیج سپرده‌ها و درونی سازی بکارگیری وجوه..... ۹۳
- ۶-۴- رقابت..... ۹۵
- ۷-۴- جهانی سازی..... ۱۰۰

بخش پنجم

- خلاصه، نتایج و پیشنهادات..... ۱۰۳
- ۱-۵- ارزیابی تجربه‌ی بانکداری اسلامی..... ۱۰۴
- ۲-۵- چالش اساسی فراروی بانکداری اسلامی..... ۱۰۶
- ۳-۵- پیشنهادات..... ۱۲۱
- ضمائم..... ۱۲۷
- ضمیمه‌ی شماره‌ی یک: دیدگاه محققین..... ۱۲۷
- ضمیمه‌ی شماره‌ی دو: منابع و کیفیت اطلاعات..... ۱۲۹
- ضمیمه آماری..... ۱۳۷

منابع و ماخذ..... ۱۴۹
معرفی نویسندگان..... ۱۵۵

فهرست جداول

جدول ۱: توزیع ناحیه‌ای مؤسسات مالی اسلامی..... ۳۹
جدول ۲: وجوه تحت مدیریت مؤسسات اسلامی در مناطق مختلف..... ۴۰
جدول ۳: بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی بر حسب حجم دارایی..... ۴۳
جدول ۴: بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی بر حسب اندازه‌ی سرمایه..... ۴۴
جدول ۵: شاخص‌های مالی اساسی: بانک‌های اسلامی در برابر بانک‌های
متعارف..... ۴۵
جدول ۶: روش‌های تامین مالی، میانگین‌های سال ۱۹۹۴-۱۹۹۶..... ۵۳
جدول ۷: تامین مالی در بخش‌های مختلف دوره ی ۱۹۹۴-۱۹۹۶..... ۵۹
جدول ۸: رشد بازارهای سهام در کشورهای منتخب..... ۷۱

فهرست نمودارها

نمودار ۱: توزیع ناحیه‌ای مؤسسات مالی اسلامی..... ۳۹
نمودار ۲: وجوه تحت مدیریت مؤسسات اسلامی در مناطق مختلف..... ۴۰
نمودار ۳: روش‌های تامین مالی (میانگین ساده ی ده بانک)..... ۵۴
نمودار ۴: روش‌های تامین مالی (میانگین وزنی ده بانک)..... ۵۵
نمودار ۵: تامین مالی در بخش‌های مختلف..... ۵۶
(میانگین ساده ی نه بانک)
نمودار ۶: تامین مالی در بخش‌های مختلف..... ۵۶
(میانگین وزنی نه بانک)

سخن ناشر

تربیت اسلامی، مرجعیت علمی

«کاری کنید که دانشگاه امام صادق علیه السلام ... مرجع تحقیقات مراکز علمی و دانشگاه‌های دنیا بشود» مقام معظم رهبری^۱

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته است، تربیت نیروی انسانی‌ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در عرصه نظر و عمل به انجام رساند.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد زیرا که علم بدون ترکیه پیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و به‌رمندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه

---

۱. از بیانات مقام معظم رهبری در ملاقات اساتید و دانشجویان دانشگاه امام صادق (ع) مورخ

علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که «ربع قرن» تجربه شده و هم اکنون ثمرات نیکوی این شجره طیبه در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران این نهاد است که امید می‌رود در طلوعه دور جدید فعالیتش بتواند به توسعه و تقویت آنها در پرتو عنایات حضرت حق تعالی، اهتمام ورزد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آنها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در سال جاری و به بهانه ۲۵ سال دانشگاه امام صادق علیه السلام در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و..... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد.

هدف از این اقدام ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند، درک کاستی‌ها و اصلاح آنها زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق را نیز فراهم خواهد کرد.

امید آنکه با گسترش کمی و کیفی دانشگاه‌های اسلامی در کشور و توسعه آنها در افقی جهانی، شاهد ظهور انوار «علم مفیدی» باشیم که راه‌گشای جهانیان در گذار از شرایط کنونی برای نیل به سعادت واقعی باشد. در این راستا انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام آمادگی کامل خود را برای دریافت و انتشار کلیه آثاری که با این هدف تهیه و تولید شده‌اند - اعم از منظرهای انتقادی، تحلیلی، توصیفی و کاربردی - اعلام می‌دارد.

مقدمه‌ی دکتر عیوضلو

پیدایش نهادهای جدید اقتصادی در پرتو تعالیم اسلامی در نیم اخیر پدیده‌ی مبارکی است و از احساس مسئولیت علما و متفکران مسلمان و استقلال فکری آنان در برابر جریان روز افزون فرهنگ و تمدن غرب و رخنه‌ی وسیع آن در کشورهای اسلامی حکایت دارد. این حساسیت در عرصه‌ی پول و بانکداری و بیمه بیش از سایر عرصه‌ها محسوس است؛ و بسیاری علت آن را ضرورت دوری از ربا و غرر در معاملات می‌دانند. علت مهم دیگر را می‌توان به اهمیت و نقش انکارناپذیر روش‌های تامین مالی در عصر پرتلاطم امروزی، و تنوع کالاها و خدمات و گسترش پدیده‌های نامطلوب اقتصادی نظیر: تورم و بیکاری، نسبت داد. تفکر بانکداری اسلامی با سرعت روز افزون، با نام «بانکداری بدون ربا» و با شعار دوری از ربا در پرتوی استفاده از روش‌های مشارکتی تامین مالی و دوری جستن از قرض ربوی، طی سه دهه‌ی اخیر، در بسیاری از کشورهای اسلامی گسترش یافته و این فرآیند حتی به کشورهای غیر اسلامی نیز راه یافته است و در بسیار از این کشورها به عنوان یک موضوع و رشته‌ی دانشگاهی مورد توجه قرار گرفته است. با

این همه این فرآیند در مسیر رشد خود با چالش‌های زیادی مواجه گردیده است.

مهمترین چالش برای کشورهای اسلامی عدم همراهی قوانین و مقررات هر کشور و حمایت دولت‌ها از این پدیده است. به همین جهت این بانک‌ها در رقابت با بانک‌های متعارف (ربوی) ناچارند همه روزه به فکر تنوع بخشی خدمات خود باشند. این امر به تدریج فاصله‌ی آن‌ها از شعارهای اولیه و قراردادهای مشارکتی را بیشتر می‌کند و لذا برای بسیاری از تحلیل‌گران این سوال پیش آمده است که چه تفاوت جوهری میان بانک‌های اسلامی و سایر بانک‌ها وجود دارد. بانک‌های اسلامی به جهت محدودیت‌هایی که در تضمین و بیمه‌ی سپرده‌ها دارند، نیاز به افزایش سرمایه دارند و این نیاز به حمایت دولت هر کشور دارد. بانک‌های اسلامی به استاندارد سازی فعالیت‌های خود نیاز دارند؛ که این امر بدون همراهی کامل این بانک‌ها و ایجاد نظارت یکپارچه از سوی بانک‌های مرکزی میسر نیست.

از سوی دیگر در برخی از کشورهای اسلامی، حداقل در سطح نظری و قانونی، کلیه‌ی بانک‌ها در چهارچوب اسلامی مدیریت می‌شوند و لذا در نگاه اول به نظر می‌رسد، که این بانک‌ها باید با مشکلات کمتری مواجه باشند. اما مطالعه و دقت نظر در این ساختار نیز نشانگر آن است که، این بانک‌ها نیز با چالش‌های زیادی روبرو هستند و از طرفی حمایت یا دخالت دولت در ساختار و عملکرد این بانک‌ها ناکارایی آن‌ها را به سرعت افزایش داده و لذا این بانک‌ها عملاً از اجرای دقیق موازین اسلامی باز مانده اند.

کتاب حاضر از سوی سه تن از صاحب‌نظران مشهور در حوزه‌ی بانکداری اسلامی به نگارش در آمده است. در این کتاب، نویسندگان

ضمن بررسی عملکرد چند بانک نمونه‌ی اسلامی، عمده‌ترین چالش‌های پیش روی بانکداری اسلامی را شناسایی و برای حل آن‌ها چاره‌جویی کرده‌اند.

مطالعه و دقت در این تحقیق می‌تواند کمک خوبی به منظور گسترش تحقیق در عرصه‌ی بانکداری اسلامی و حل معضلات پیش رو داشته باشد. که این جز با همفکری محققان و ایجاد نهادهای یکپارچه‌ی مطالعاتی و نظارتی راه به جایی نخواهد برد. و لذا بر همه‌ی مصلحین در کشورها فرض است که به باز بینی این پدیده بپردازند و به صورت آگاهانه به دنبال حل مشکلات پیش رو باشند. ان شاء الله.

حسین عیوضلو - آبانماه ماه ۱۳۸۷

مقدمه‌ی مترجمان

بانکداری اسلامی بیش از دو دهه است که در ایران و اغلب کشورهای اسلامی در حال اجرا می‌باشد. این نوع از بانکداری، که روشی جدید در واسطه‌گری مالی توسط بانک‌ها می‌باشد، در طول این دوره پیشرفت چشمگیری داشته ولی در عین حال با چالش‌هایی نیز مواجه بوده است. به نظر می‌رسد وقت آن فرا رسیده که این چالش‌ها به صورت دقیق و کارشناسانه مورد ارزیابی قرار گیرند و مشخص گردد که بانکداری اسلامی در کشورهای اسلامی با چه مشکلاتی مواجه می‌باشد و چگونه می‌توان این مشکلات را مرتفع نمود.

کتاب پیش رو، که توسط سه تن از اساتید به نام موسسه‌ی آموزش و پژوهش اسلامی (IRTI)، وابسته به بانک توسعه‌ی اسلامی (IDB)، تنظیم گردیده، پژوهشی کاربردی و دقیق در پاسخ به سوال مذکور می‌باشد. چالش‌های مطرح شده در این تحقیق تنها نظر نویسندگان کتاب را منعکس نمی‌سازد بلکه این چالش‌ها از طریق نظر خواهی از یکصد تن از اساتید و فعالان حوزه‌ی بانکداری اسلامی در سراسر جهان (از جمله ایران)، جمع‌آوری گردیده‌اند و لذا به نظر می‌رسد مجموعه‌ی نسبتاً کاملی باشد و به چالش‌های اصلی که بانک‌های اسلامی با آن‌ها

روبرو هستند، اشاره داشته و حتی الامکان در صدد ارائه‌ی راهکار می‌باشد.

در ترجمه‌ی کتاب سعی گردید تا اصل امانتداری به طور کامل حفظ گردد و همچنین متن تا آنجا که ممکن است روان و قابل فهم برای همگان باشد. لذا ترجمه چندین بار به طور کامل مرور و اصلاح گردید و در بعضی موارد به منظور ترجمه‌ی یک عبارت مقالات دیگری مطالعه گردیدند، تا معادلی کاملاً مناسب انتخاب گردد.

از همه‌ی عزیزانی که ما را در انتخاب متن، ترجمه، و ویراستاری یاری نمودند، و به ویژه اساتید محترم دانشکده‌ی معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، صمیمانه تشکر نموده برای ایشان آرزوی موفقیت می‌نماییم.

امید است این پژوهش قدمی ولو کوچک در راستای اصلاح نظام بانکداری اسلامی در ایران و تمامی کشورهای اسلامی بوده و راهگشای تحقیقات بعدی در این حوزه باشد.

در پایان نیز این اثر را به تمامی شهدا و بالخصوص شهید بزرگوار امیر اشتیاقی تقدیم می‌نماییم. روحشان شاد و راهشان پر رهرو.

والسلام.

پیش گفتار

تجربه بانکداری اسلامی، که در اوایل دهه‌ی ۱۹۷۰ در یک مقیاس محدود شروع شد، در ۲۵ سال اخیر، پیشرفت چشمگیری نموده است. فعالیت‌های پژوهشی جدی در دو دهه و نیم گذشته، تصدیق نموده اند که بانکداری اسلامی یک روش با دوام و کارا در واسطه‌گری مالی می باشد. در طی این دوره، تعدادی از بانک‌های اسلامی، در محیط‌های نا همگن یعنی دارای تفاوت از لحاظ اجتماعی و اقتصادی، تاسیس گردیده اند. اخیراً، تعداد زیادی از بانک‌های متعارف، شامل تعدادی از بانک‌های چند ملیتی بزرگ غربی، شروع به استفاده از تکنیک‌های بانکداری اسلامی نموده اند. تمامی این موارد مشوق ما برای کار کردن در زمینه‌ی بانکداری اسلامی می باشند.

نظام بانکداری اسلامی، همانند هر نظام دیگری، باید به عنوان یک واقعیت در حال توسعه دیده شود. این تجربه باید به صورت بی طرفانه ای مورد ارزیابی قرار گیرد و مشکلات آن باید بدقت ارزیابی و آدرس‌دهی شوند یعنی بیان گردد بانکداری اسلامی در چه بخش‌هایی مشکل دارد.

در راستای این هدف، و بر اساس تصمیم هیئت مدیره ی اجرایی IDB^۱، موسسه ی تحقیق و پژوهش اسلامی (IRTI) وابسته به بانک توسعه ی اسلامی (IDB)، این مقاله را در مورد چالش‌های پیش روی بانکداری اسلامی ارائه نمود. یک تیم از محققان IRTI، شامل، منور اقبال، اوصاف احمد و طریق الله خان، این مقاله را آماده نموده اند. آقای منور اقبال، رئیس بخش بانکداری و تامین مالی اسلامی، رهبری پروژه را به عهده داشت و دو محقق دیگر این تحقیق را مورد داوری قرار داده اند. IRTI از این داوران به دلیل همکاریشان، سپاسگذار می باشد. لازم به ذکر است که محصول نهایی به عنوان گاهنامه ی پژوهشی شماره ی دو منتشر گردیده است. امید است که به چالش‌های پیش روی بانکداری اسلامی، که در این تحقیق بیان شده، توجهات کافی مبذول داشته شود. نظریه پردازان و فعالان در رشته ی بانکداری و تامین مالی اسلامی باید راه‌ها و ابزارهایی را برای مواجهه ی با این چالش‌ها پیدا کنند به نحوی که بانکداری اسلامی، زمانی که وارد قرن بیست و یکم می گردد، همچنان به پیشرفت خود ادامه دهد.

مبید علی العجرجی
مدیر IRTI

بخش اول

قلمرو و روش شناسی

در این تحقیق ما قصد ارزیابی مراحل توسعه ی بانکداری اسلامی در طول دو دهه ی گذشته را داریم- همچنین قصد شناسایی چالش‌هایی را داریم که بانکداری اسلامی، در ادامه دادن به عملکرد مناسب فعلی اش، در مواجهه با رقابت رو به رشد از سوی بانکداری متعارف و در مراحل توسعه و موفقیت اش، با آن‌ها مواجه می باشد. تجربه‌ی بانکداری اسلامی، آنگونه که در دوره ی فعلی توسعه یافته، دارای چهار نمود اصلی می باشد:

- ۱- بانک‌ها ی موجود در کشورهای اسلامی ای که در آن‌ها، تلاش‌ها در جهت باز سازی کلی نظام بانکداری با روش‌های اسلامی، متمرکز گردیده اند. کشورهای نظیر پاکستان، ایران و سودان در این زمره‌اند.
- ۲- بانک‌های اسلامی موجود در بخش خصوصی.
- ۳- موسسات مالی اسلامی غیر از بانک‌ها، در بعض کشورهای اسلامی و غیر اسلامی.

۴- فعالیت‌هایی که در زمینه‌ی بانکداری اسلامی، به وسیله‌ی بعضی از بانک‌های تجاری متعارف^۱ و بعضی از موسسات مالی غیر بانکی متعارف، انجام شده.

این تحقیق، بر روی مشکلات و چالش‌های پیش روی بانک‌های اسلامی مشغول در بخش خصوصی، که در یک محیط ترکیبی با بانک‌های متعارف فعالیت می‌کنند، تمرکز می‌نماید. که این مجموعه‌ی از بانک‌ها بخشی عمده‌ای از بانکداری اسلامی را تشکیل می‌دهند. با این وجود، سعی گردیده تا آنجا که ممکن است مشاهداتی در مورد موسسات فعال در محیط‌های دیگر، یعنی محیط‌های غیر ترکیبی، هم انجام بگیرد. روش شناسی‌ای که در این تحقیق استفاده شده هم تحلیلی می‌باشد و هم تجربی در عالم واقع. در بخش تحلیلی، ادبیات موجود در بحث بانکداری به طور کامل مورد بررسی قرار گرفتند و لیست جامعی از موضوعاتی که مرتبط با آینده‌ی بانکداری اسلامی می‌بودند، تدارک گردید. پرسشنامه‌ی که بر مبنای این موضوعات تهیه شده بود، برای ۱۰۰ نفر از محققین، بانکداران و فقها در سراسر جهان فرستاده شد. که ۶۰ نفر از این افراد، فرم را پر کرده و آنرا باز گرداندند. برداشت‌های این کارشناسان در مورد مشکلات عدیده‌ای که بانکداری اسلامی با آن مواجه است، در ضمیمه‌ی شماره‌ی یک به طور خلاصه بیان شده است. باید گفت که نتایج این پرسشنامه‌ها هنوز به طور کامل مورد ارزیابی قرار نگرفته‌اند؛ اما به هر حال، نویسندگان این کتاب از این پاسخ‌ها در تنظیم نمودن چالش‌های اساسی مواجه با بانکداری اسلامی، که در این تحقیق مورد بحث و بررسی قرار گرفته، استفاده نموده و چالش‌ها را با توجه به نظر اساتید انتخاب نموده‌اند.

در بخش کاربردی، کوشش گردید تا اطلاعات آماری مرتبط با فعالیت‌های اصلی بانک‌های اسلامی، جمع آوری شود و با تکنیک‌های مختلف آماری مورد بررسی قرار گیرد- ما در جمع آوری اطلاعات، شدیداً با محدودیت داده‌های موجود، چه از لحاظ کیفی و چه از لحاظ کمی، مواجه بودیم. جزئیات در مورد منابع و کیفیت اطلاعات در ضمیمه‌ی شماره ی دو آورده شده است.

تمامی تلاش‌ها در این جهت متمرکز گردیده بودند که، اطلاعات از تمامی منابع ممکن جمع آوری گردیده و در کنار هم به صورت یک مجموعه قرار گیرند، به گونه‌ای که تا آنجا که ممکن است با هم سازگار باشند. به دلیل آنکه کمیت اطلاعات هم محدود بود، کوشش گردید که از همین اطلاعات موجود حداکثر بهره برداری انجام گیرد. در بعضی از موارد، تحقیق فقط به یک تصویر لحظه‌ای^۱ از جدیدترین وضعیت اتفاق افتاده، محدود می‌شود و در بقیه‌ی موارد تلاش شده که یک مقایسه‌ی ایستا^۲ از وضعیت‌های مختلف ارائه شود. تمامی این محدودیت‌ها، به دلیل عدم دسترسی به سری‌های زمانی بلند مدت منسجم و کافی می‌باشد.

وجود چنین سری‌های زمانی بلند مدتی، برای هر نوع ارزیابی دقیقی از عملکرد بانکداری اسلامی در طول دو دهه‌ی گذشته، ضروری اند. در مکان‌هایی که قصد عمومیت دادن در مقیاس وسیع را داشتیم، از تکنیک ادغام سری‌های زمانی و اطلاعات هم‌ارز استفاده نمودیم. زیرا این روش اثر متغیرهای بین بانکی و بین زمانی را حداقل می‌کند. ما اعتقاد داریم که این تلاش‌ها ما را قادر می‌سازند که نتایج با معنا از لحاظ آماری را حداقل به صورتی کلی، گرچه این نتایج با مقادیر دقیق بیان نمی‌گردند، از این اطلاعات موجود استخراج نمائیم.

-
1. snapshot
  2. comparative statics

بخش دوم

بررسی وضع موجود در مالیه اسلامی

بانکداری اسلامی، مانند هر نظام بانکداری دیگری، باید به عنوان یک سیستم در حال رشد در نظر گرفته شود. هیچ کسی نمی تواند این مطلب را انکار کند که در میان پس انداز کنندگان مسلمان، علاقه ی زیادی برای سرمایه گذاری پس اندازهایشان در روش هایی که از لحاظ شریعت اسلام مشروع است، وجود دارد؛ و لذا باید برای آنان بازدهی حلال^۱ در سرمایه گذاری هایشان فراهم شود. محققان و بانکداران کار آزموده ی مسلمان، در طول این ۲۵ سال اخیر با این مشکل، یعنی تولید بازده حلال، دست و پنجه نرم کردند و پیشرفت هایی ستودنی در به وجود آوردن چنین ابزارهایی، نموده اند. مع ذلک، مفاهیم موجود در بانکداری و تامین مالی اسلامی، هنوز در مراحل اولیه ی توسعه ی خود می باشند و بانکداری اسلامی در مرحله ی عمل، یک تجربه ی در حال رشد، برای آزمایش و تصحیح پیوسته ی چنین مفاهیمی می باشد.

---

1. halal returns

بانکداری و موسسات مالی اسلامی امروزه در چند کشور اسلامی گسترش یافته اند- همچنین، تعدادی از کشورها و/یا موسسات غیر اسلامی هم مشتاق به تجربه نمودن تکنیک‌های مالی اسلامی می باشند. در حال حاضر اجزای مختلف نظام مالی اسلامی، در بخش‌های مختلف جهان و در عمق‌ها و کیفیت‌های متفاوت، موجود می باشند. نظام تفضیلی و منسجم بانکداری و تامین مالی اسلامی، به صورت تدریجی در حال پیشرفت می باشد. طراحی نمودن پارامترهای مختلف نظام مذکور و برپا نمودن موسسات حمایتی، بزرگترین چالش‌های مواجهه با محققان و فعالان بحث مالیه ی اسلامی در هزاره‌ی جدید می‌باشند. این تحقیق جنبه‌های متفاوت چالش پیش روی بانکداری اسلامی را به صورت تفصیلی مورد کاوش قرار می‌دهد. پیش از انجام چنین کاری، بررسی نمودن وضع موجود مالیه ی اسلامی ضروری می‌باشد.

۲-۱- الگوهای عقلایی و نظری در بانکداری اسلامی

در هر اقتصادی، نیاز به انتقال وجوه از پس انداز کننده گان به سرمایه گذاران وجود دارد. زیرا معمولا افرادی که پس انداز می‌نمایند، توانایی بهره برداری از فرصت‌های سرمایه گذاری سود ده را ندارند. این وظیفه اقتصادی یعنی انتقال وجوه از پس انداز کننده گان به سرمایه گذاران، یا به وسیله ی تامین مالی مستقیم در بازارهای اوراق بها دار و یا از طریق فرآیند واسطه گری مالی در بازارهای مالی، انجام می گیرد. در بیان اهمیّت واسطه گری مالی توجه به این مطلب کافی است که در اغلب کشورها نزدیک به دو سوم سرمایه گذاری‌های جدید از طریق این فرآیند انجام می گیرند- واسطه گری مالی کارایی فرآیند پس انداز/ سرمایه گذاری را به وسیله ی، کاهش دادن هزینه‌های معاملاتی و به وسیله ی بر

طرف کردن عدم تطابقی که به طور طبیعی در هر اقتصادی بین نیازهای بخش‌های دارای مازاد وجه با بخش‌های دارای کسری وجه وجود دارد، افزایش می‌دهد. به دلیل آنکه معمولاً پس‌اندازکننده‌گان یعنی واحدهای عرضه‌کننده‌ی وجوه، خودشان سرمایه‌گذاری انجام نمی‌دهند بلکه واحدهای دیگری این وجوه را برای سرمایه‌گذاری نیاز دارند، لذا این دو گروه یعنی پس‌اندازکننده‌گان و سرمایه‌گذاران، اگر بخواهند به صورت مستقیم و بدون استفاده از واسطه‌های مالی فعالیت کنند، به اطلاعات قابل توجهی در مورد یکدیگر احتیاج دارند. و بدست آوردن این اطلاعات هزینه خواهد داشت. بنابراین فرآیند انتقال وجوه از پس‌اندازکننده‌گان به سرمایه‌گذاران، شامل هزینه‌های معاملاتی خواهد بود. به علاوه، به دلیل وجود اطلاعات نامتقارن، عدم استفاده‌ی از واسطه‌های مالی موجب به وجود آمدن مشکلاتی در زمینه‌ی انتخاب معکوس و خطر اخلاقی می‌گردد. واسطه‌گرهای مالی می‌توانند از صرفه‌جویی‌های مقیاس، که منظور صرفه‌جویی‌هایی است که در هزینه‌ها به دلیل افزایش حجم تولید به وجود می‌آیند، استفاده نموده و در نتیجه موجب کاهش هزینه‌های معامله‌ای انتقال وجوه از بخش‌های دارای مازاد به بخش‌های دارای کسری شوند. همچنین واسطه‌های مالی، به دلیلی مشابه، بهتر می‌توانند از عهده‌ی مشکلاتی که از اطلاعات نامتقارن نشئت می‌گیرند، برآیند. و به طور مشابه، فرآیند واسطه‌گری مالی موجب برطرف شدن عدم تطابق‌هایی می‌شود که بین پس‌اندازکننده‌گان و سرمایه‌گذاران در زمینه‌ی سالیق، دوره‌های سررسید^۱ و حجم وجوه وجود دارد.

واحدهایی که در اقتصاد دارای مازاد وجه می باشند، معمولاً خانوارهای کوچکی هستند که نسبتاً وجوه با حجم کم پس انداز می کنند و در مقابل واحدهای دارای کمبود وجه معمولاً بنگاه‌های بزرگی هستند که به وجوه با حجم زیاد احتیاج دارند. واسطه گره‌های مالی به وسیله‌ی جمع آوری نمودن وجوه کوچک و یک کاسه کردن آن‌ها به نحوی که مناسب نیاز تقاضا کنندگان وجوه باشد، این عدم تطابق بین حجم پول عرضه شده و حجم پول تقاضا شده را از بین می برند. به علاوه، معمولاً استفاده کننده گان از وجوه، آن را برای مدت زمانی نسبتاً بلند مدت نیاز دارند، که دلچسب تامین کننده گان خرد نمی باشد. این مطلب موجب می شود که بین پس انداز کنندگان خرد و استفاده کننده گان از وجوه نوعی عدم تطابق در سررسید و ترجیحات نقدینگی^۱ به وجود بیاید. واسطه گرها در این جا هم به وسیله‌ی جمع آوری وجوه کوچک تعارض را حل می نمایند.

علاوه بر تفاوت‌های ذکر شده، ترجیحات ریسک^۲ عرضه کنندگان خرد و مصرف کنندگان بزرگ وجوه، نیز متفاوت می باشد. غالباً این گونه است که پس انداز کنندگان کوچک ریسک گریز می باشند و موقعیت‌های کم ریسک را ترجیح می دهند در حالی که استفاده کنندگان از وجوه، آن را در پروژه‌های دارای ریسک، مورد استفاده قرار می دهند. بنابراین وجوه نمی توانند مستقیماً عرضه گردند و در نتیجه در اینجا هم باز نقش واسطه گری مالی پررنگ می گردد. واسطه گره‌های مالی می توانند به وسیله‌ی متنوع سازی سبد دارایی، ریسک موجود را به طور قابل توجهی کاهش دهند. به علاوه، پس انداز کنندگان خرد نمی توانند به طور کارایی اطلاعات را در مورد فرصت‌های سرمایه گذاری جمع

---

1. liquidity preferences

2. risk preferences

آوری کنند. در حالی که واسطه گره‌های مالی برای جمع آوری نمودن چنین اطلاعاتی، که برای موفقیت سرمایه گذاری ضروری اند، در موقعیت بسیار بهتری قرار دارند. در نتیجه واسطه گره‌های مالی با جمع آوری اطلاعات موجب کاهش ریسک می گردند.

وظایف و عملکردهایی که در بالا برای بانک‌ها به صورت کلی بیان شد، حقیقتاً مفید و پسندیده از منظر اجتماعی می باشند، ولی متأسفانه، نرخ بهره در تمامی این عملکردها، حرف اساسی را می زند. واسطه گری مالی اسلامی تلاش زیادی می نماید که هم برای بسیج پس اندازها و هم برای بهره گیری پس اندازها در مصارفی مؤلد، نرخ بهره را با روش‌ها و ابزارهای دیگری جایگزین نماید. فعالیت‌هایی که بانک‌ها انجام می دهند دارای اهمیت می باشند، چه اقتصاد سکولار باشد چه اسلامی. به عبارتی مردم در هر دو نظام، به خدمات بانکی نیاز دارند. در این شرایط، بدلیل اینکه خدمات بانکی مورد نیاز است ولی از طرفی دادن و گرفتن بهره از نظر شرعی ممنوع گردیده لذا اقتصاد اسلامی باید برای اجرای وظایف گوناگون بانکی روش‌های جایگزینی را پیدا نماید که از طریق آن‌ها وظایف بانکی بدون بهره انجام گیرند و پاسخ به این مسئله اصول بنیادین بانکداری اسلامی را به وجود می آورد.

واسطه گری مالی دارای نقش محوری در بانکداری و تامین مالی‌ی اسلامی می باشد. از لحاظ تاریخی، نقش واسطه گری مالی در اقتصاد اسلامی را می توان در قاعده ی المضارب يضارب^۲ مشاهده نمود؛ تجربه‌ای که از قرون اولیه در تاریخ اسلام وجود داشته. این قاعده می تواند به این صورت بیان شود که: آن کسی که وجوه را براساس تسهیم سود

۱. یعنی برای تامین این اهداف از نرخ بهره استفاده نکند بلکه از ابزارهای مشروع دیگر استفاده کند.

بسیج می‌کند، از منظر شرعی این امکان برایش وجود دارد که این وجوه را براساس همین اصل به استفاده‌کننده گان عرضه کند.^۱ و به طور مشابه، در بحث اجاره، مستاجری که مالک منفعت مال می‌باشد، می‌تواند این منفعت را به قیمتی بالاتر از آنچه که اجاره کرده بفروشد، و ارزش افزوده ایجاد نماید. در اینجا هم مستاجر به عنوان واسطه عمل کرده است. همچنین باید ذکر گردد که در دوره‌های اولیه‌ی اسلامی، اغلب تجارت‌های کاروانی از طریق مضاربه تامین مالی می‌شدند. در تجارت، از منظر شرعی مشکلی وجود ندارد که فردی کالایی را بر اساس سفارش فرد دیگر به یک قیمت مشخص بخرد و آن را به سفارش دهنده به قیمتی بالاتر بفروشد. یعنی در تجارت هم واسطه‌گری شرعی است. فقها ی اسلام، کسب سود از واسطه‌گری را به عنوان یک شغل صحیح در نظر می‌گیرند. ولی باید توجه گردد که این مفهوم از واسطه‌گری مالی که در بالا ذکر شد به بحث تولید و معاوضه‌ی کالاها و خدمات واقعی گره خورده است.

وظایفی که بانک‌ها و دیگر موسسات مالی اسلامی به عهده دارند شبیه وظایفی است که بانک‌ها و موسسات مالی متعارف بر عهده دارند. مطالعات نظری در اقتصاد اسلامی، از روش‌های جایگزین اسلامی در تامین مالی، به منظور ساختن الگوهایی که از طریق آنها وظایف بانکی بتوانند اجرا گردند، استفاده کرده‌اند. برخی از مطالعات نشان داده‌اند که الگوهای اسلامی بهتر می‌توانند از عهده‌ی وظایف بانکی مذکور بر آیند. برخی از آن الگوها در زیر به صورت خلاصه بیان شده‌اند:

---

۱. یعنی مضاربه (mudarib) یا عامل می‌تواند انجام فعالیت را به شخص ثالثی واگذار کند و خود به عنوان واسطه عمل کند.

۲-۱-۱- الگوی مضاربه ی نوع دوّم

ویژگی اصلی این الگو آن است که در هر دو بخش دارائی‌ها و بدهی‌های بانک، نرخ بهره را با تسهیم سود جایگزین می‌کند. و توجه دارید که از دیدگاه اقتصاد اسلامی کار اصلی بانک جمع‌آوری نمودن وجوه از جامعه بر اساس قانده ی مضاربه و نیز عرضه ی وجوه به تجار باز هم بر اساس همین قانده می‌باشد.

در بیان انواع مختلف سپرده‌های بانکی می‌توان گفت که، بانک می‌تواند سپرده‌های سرمایه‌گذاری نامحدود و یا حساب‌های سرمایه‌گذاری محدود داشته باشد؛ یعنی حساب‌هایی که در آن‌ها وجوه برای سرمایه‌گذاری شدن در پروژه‌های خاصّ آماده گردیده‌اند. همچنین می‌توان حساب‌های سرمایه‌گذاری محدودی را در نظر گرفت که در آن‌ها سپرده‌گذاری به شرط سرمایه‌گذاری شدن سپرده در فعالیت‌های تجاری خاص، انجام گردیده. و بعد از این نوع، حساب‌هایی جاری‌ای می‌توانند وجود داشته باشند که در آن‌ها سپرده‌ها به نحوی آماده گردیده‌اند که امکان بیرون کشیدنشان در هر زمانی وجود دارد. این حساب‌ها، حساب‌های جاری^۱ هستند که بانک‌ها سودی به آن‌ها نمی‌دهند ولی افراد اجازه دارند که، با قبول ریسک، از این سپرده‌ها به طور سود دهی استفاده کنند. سپرده‌های دیداری^۲، که باز پرداختشان توسط بانک تضمین شده است، دارای ماهیت وام می‌باشند. به طور خلاصه، سپرده‌های بانکی می‌توانند شامل سرمایه ی سهمی، سپرده‌های دیداری و انواع گوناگون سپرده‌های سرمایه‌گذاری باشند. انتظار می‌رود که اجزای این الگو تأثیرات مثبتی، در زمینه ی کارا نمودن، عادلانه کردن و پایدار ساختن

---

1. checking accounts

2. Demand deposits

نظام بانکی، داشته باشند. این تاثیرات در قسمت‌های بعدی این تحقیق مورد بحث قرار خواهند گرفت.

۲-۱-۲- الگوی مضاربه‌ی نوع اول^۱ در ترکیب با ابزارهای سرمایه‌گذاری چند گانه

آثار و نوشتجات اولیه در مورد بانک داری اسلامی بر شکل‌های سنتی از روش‌های تامین مالی اسلامی، مانند: عقود مضاربه و مشارکت^۲، استوار بودند. اما در عمل، بانک‌های اسلامی در استفاده‌ی از این روش‌ها شدیداً با مشکلاتی مواجه گردیدند. نوشتجات و تجربه‌های پسین در زمینه‌ی بانکداری اسلامی نقش مهمی در تکامل شکل‌های جدید موسسات تجاری اسلامی و همچنین در توسعه‌ی مفهومی روش‌ها و ابزارهای مالی اسلامی داشته‌اند.

همچنین پیشرفت‌هایی اساسی در به وجود آوردن شکل‌های جدیدی از روش‌های سنتی تامین مالی، صورت گرفتند؛ روش‌های سنتی تامین مالی یا بر پایه‌ی مشارکت استوار بودند و یا معامله‌ی معوق^۳ کالاها و خدمات؛ مانند فروش اقساطی-تجربه‌ی موسسات مالی اسلامی منجر به تکامل انواع مختلف مشارکت‌های دائمی، موقتی و نزولی^۴، بر اساس عقود مشارکت و مضاربه و با توافقات انعطاف پذیر به لحاظ مسئولیت‌های مدیریتی، گردیده است.

۱. ویژگی اصلی این الگو آن است که روش‌های موجود در این الگو بازده‌ی ثابت دارند.

2. musharakah

3. deferred trading

۴. نوعی مشارکت می باشد که در آن سهم بانک در طی یک دوره‌ی زمانی مشخص کاهش می یابد.

بانک‌های اسلامی همچنین شکل‌های مختلف فروش با قیمت معوق و فروش با عین معوق^۱ را ایجاد کرده‌اند. که به عنوان مثال می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: مرابحه‌ی کوتاه مدت (که بیان‌کننده‌ی تامین مالی مبتنی بر هزینه به علاوه سود می‌باشد)، فروش اقساطی (مرابحه‌ی بلند مدت و میان مدت)، پیش‌پرداخت یا سفارشات ساخت با قیمت معوق (استصناع)^۲ و اجاره به صورت پیش‌پرداخت یا اجاره با اجاره بهای معوق (عقد اجاره)^۳.

این پیشرفت‌ها منجر به ظهور الگوهای مختلف بانکداری اسلامی شده‌اند؛ که تحت این الگوها رابطه پس‌انداز کنندگان و بانک بر اساس اصل مضاربه شکل گرفته. بانک در رابطه‌ی خود با کارفرمایان از روش‌های دیگر تامین مالی که از نظر شرع جایز می‌باشند و هیچ‌کدام شامل بهره نمی‌شوند، استفاده می‌کند. از مهم‌ترین‌های این روش‌های تامین مالی، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

مضاربه، مشارکت، مرابحه، اجاره، سلم،^۴ استصناع و وام بر اساس مطالبه‌ی کارمزد (یعنی فقط جبران هزینه‌های واقعی دفتری‌ای که در فرآیند بسیج وجوه به وجود می‌آیند). در هر یک از این روش‌ها، با تغییر دادن اختیارات پرداخت^۵ و تحویل، مجموعه‌ای از ابزارهای تامین مالی اسلامی، به وجود آمده‌اند.

-
1. object deferred sales
  2. istisna
  3. ijara
  4. salam
  5. delivery options

۲-۱-۳- الگوی وکالت، بانک اسلامی به مثابه وکیل^۱:

همچنین می‌توان گفت که بانکداری اسلامی بر اساس اصل وکالت سازماندهی گردیده است. یعنی بانک اسلامی وجوه را به نمایندگی از مشتریان خود بر اساس یک حق العمل ثابت، مدیریت می‌نماید. ضوابط و شرایط عقد وکالت باید با توافق طرفینی بین بانک و مشتریان تعیین گردند.

۲-۲- ویژگی‌های اختصاصی بانکداری اسلامی

گرچه بانک‌های اسلامی اغلب وظایفی شبیه وظایف بانک‌های متعارف انجام می‌دهند، ولی ویژگی‌های اختصاصی خویش را دارند. بعضی از آن‌ها در زیر آمده‌اند:

۲-۲-۱- تسهیم ریسک

مهمترین شاخصه‌ی بانکداری اسلامی آن است که این نوع بانکداری میزان تسهیم ریسک را بین دو گروه یعنی، عرضه‌کنندگان وجوه (سرمایه‌گذار) در یک طرف و هر دوی واسطه‌گر مالی (بانک) و استفاده‌کننده‌ی از وجوه (کارفرما)، در طرف دیگر، افزایش می‌دهد. در حالی که در بانکداری متعارف عکس این مطلب وجود دارد؛ یعنی سرمایه‌گذار از دست‌یابی به یک نرخ بهره‌ی از پیش تعیین شده خاطر جمع است. به دلیل آنکه عدم قطعیت جزو طبیعت این جهان است، نتایج هیچ پروژه‌ای با یک پیش‌بینی قطعی مشخص شده نیستند. بنابراین، همواره

---

1. Wakeel

مقداری ریسک وجود خواهد داشت. در بانکداری متعارف در حالت کلی، این ریسک به طور کامل بر دوش کار آفرین است. خواه پروژه موفق شود و به سود انجامد و خواه شکست بخورد و به ضرر انجامد، مالک سرمایه به بازده از پیش تعیین شده اش خواهد رسید.^۱ اما در اسلام، این نوع توزیع ناعادلانه ی ریسک غیر قابل قبول می باشد و از این رو در بانکداری اسلامی هر دوی سرمایه گذار و کار فرما، بسته به عرضه و تقاضا وجوه، در نتایج پروژه با هم شریک اند. اگر پروژه سود داشت، هر دوی آنها بر طبق نسبتی که از قبل مورد توافق طرفین قرار گرفته، در آن شریک اند و اگر پروژه ضرر داد، تمامی ضررهای مالی بر دوش سرمایه گذار خواهد بود و کار فرما برای عملش چیزی دریافت نمی کند. یعنی ضرر کارفرما نرسیدن به سود در مقابل عملش است.^۲

۲-۲-۲- تاکید داشتن بر بهره وری در برابر تاکید بر شایستگی اعتباری^۳

در بانکداری متعارف، تنها موضوع مهم برای بانک آن است که وامی که می دهد و نرخ بهره ی ای که به آن تعلق می گیرد، به موقع به بانک پرداخت شوند. بنابراین در دادن وام، اصل مهمی که در نظر می گیرد، وجود شایستگی اعتباری قرض گیرنده است. در حالی که طبق اصل تسهیم سود و زیان، بانک فقط در صورت موفق بودن پروژه و به وجود

۱. ولی می دانیم که مالک سرمایه، در معرض "ریسک واسطه گری" قرار دارد؛ چرا که ممکن است بانک تعداد زیادی وام غیر مولد بدهد که این منجر به ناتوانی قرض گیرندگان در باز گرداندن وجوه به عرضه کنندگان می گردد.

۲. بعضی از بانک های اسلامی به منظور حفظ نمودن مشتری هایشان به صورت اختیاری و با پذیرفتن کاهش در سهم سودشان، بخشی از این ضرر را بر عهده می گیرند.

3. Credit Worthiness

آمدن سود، بازده دریافت می‌کند. بنابراین، یک بانک اسلامی بیشتر نگرانی اش در مورد مناسب بودن پروژه، و فراست کسب و کار^۱ و توانایی مدیریتی کار فرما است و نه توانایی باز پرداخت. این جنبه از بانکداری اسلامی در بحث توزیع اعتبارات و همچنین پایدار نمودن نظام بانکداری، کاربردهای مهمی دارد. بعضی از این کاربردها در بخش‌های بعدی این تحقیق ذکر می‌گردند.

حتی در روش‌های غیر تسهیمی مانند مرابحه، تامین مالی به یک کالا و یا دارایی پیوند خورده است؛ که این به کار رفتن دارایی در فعالیت‌های دارای بهره وری را تضمین می‌نماید و همچنین استفاده‌ی قمار گونه و ولخرجانه‌ی وجوه را به حداقل می‌رساند.

۲-۲-۳- ابعاد اخلاقی

بانک‌های متعارف معمولاً توجه بسیار کمی به نتایج اخلاقی فعالیت‌هایشان در تامین مالی، می‌نمایند. در مقابل در نظام اسلامی، تمامی عوامل اقتصادی باید در نظام ارزش‌های اخلاقی اسلام فعالیت نمایند و بانک‌های اسلامی هم از این قاعده مستثنی نمی‌باشند. بدین معنی که، آن‌ها نمی‌توانند پروژه‌هایی را که با نظام ارزش‌های اخلاقی اسلام در تعارض اند، تامین مالی نماید. به عنوان مثال، آن‌ها کارخانه‌ی مشروب سازی، کازینو، کلپ شبانه و یا هر فعالیت دیگری را که از نظر اسلام ممنوع شده و یا هر چیزی که به عنوان ضرر زنده‌ی به جامعه شناخته شده، را تامین مالی نخواهند نمود.

۲-۳- بانکداری اسلامی در عمل

تجربه‌ی بانکداری اسلامی، در مقیاس محدود، در اوایل دهه‌ی شصت شروع گردید. اغلب تلاش‌های اولیه در بانکداری اسلامی با ابتکار عمل فردی صورت گرفت که دولت در آن یا نقش نداشت یا در بهترین حالت نقش انفعالی داشت. پیشرفت‌های بعدی در جنبش بانکداری اسلامی با تشویق دولت‌های بعضی از کشورهای اسلامی، مورد حمایت قرار گرفت. راه‌اندازی بانک‌های اسلامی در بعضی از کشورها، با تصویبات ویژه و تغییرات در قوانین بانکی، انجام گردیده. باید ذکر گردد که، تغییرات مذکور دادن امتیازهای نابجا به بانک‌های اسلامی در برابر بانک‌های متعارف نبودند؛ بلکه آن‌ها در واقع طراحی شده بودند تا بعضی از موانع‌ی که تاسیس موسسات مالی اسلامی را به تاخیر می‌انداختند، برطرف نمایند.

در بررسی تجربه‌های بانکداری اسلامی در کشورهای اسلامی، دو رویکرد متفاوت قابل تمایز می‌باشند. در اغلب کشورها، دولت‌ها خود را موظف به از بین بردن نرخ بهره ندیده‌اند، لذا بانک‌های اسلامی پهلو به پهلو در کنار بانک‌های بهره‌محور وجود دارند. در حالی که کشورهایی مثل پاکستان و ایران از رویکردی متفاوت، که در جهت حذف بهره از کل اقتصاد می‌باشد، پیروی می‌کنند. در سودان، که در این کشور بانک‌های اسلامی برای مدتی طولانی در کنار بانک‌های بهره‌محور وجود داشته‌اند، دولت بعد از مدتی تصمیم به اسلامی‌سازی وسیع اقتصادی در بانکداری گرفت. در مالزی، یک نظام ترکیبی، در یک سطح رسمی رشد یافته است.